

Jämlik vård och normkritiska perspektiv på självska debeteende

Rapport om normkritiskt delprojekt inom Nationella Självskadeprojektet

Bakgrund

Hösten 2015 beslutades att Nationella Självskadeprojektet skulle arbeta mer normkritiskt. Södra Nodens projektledare Lisa Cederlund fick i uppdrag att driva ett normkritiskt delprojekt. Riktningen och formen på arbetet har omformulerats under tidens gång men det överordnade syftet har varit att framställa och sprida kunskap och metoder som bidrar till jämlik tillgång till vård och adekvata insatser vid självskadebeteende. De olika insatser som diskuterats delas nedan upp i tre kategorier.

1. Normkritisk läsning och utveckling av projektets kunskapsmaterial

Dels för att undersöka vilken bild av patienten som konstrueras och dels för att utveckla dessa material mot en bredare representation av självskadebeteende för att, i förlängningen, fler ska kunna bli inkluderade och hjälpta.

Normkritik som ämnesområde vilar på antaganden att vi via språk, bilder och annan kommunikation skapar ramar för vad som är norm(alt) i samhället i stort men även inom snävare kunskapsfält såsom självskadebeteende inom psykiatri. Därför har vi skäl att granska vilka normer vi konstruerar och förbättra materialen avseende mångfald. Aktuella material har varit *Rekommendationer för insatser vid självskadebeteende*, hemsida, webbutbildning m.m.

2. Utveckling och/eller spridning av metoder för att arbeta normkritiskt inom vård och omsorg.

I dagsläget finns flera olika metodmaterial tillgängliga som syftar till att diskutera värderingar och normer i arbetslaget eller som stödjer vårdgivare och verksamheter som vill ge ett mer jämlikt bemötande till alla som söker vård hos dem. Ett egenproducerat material skulle kunna utgå ifrån specifika behov och brister identifierade i ovanstående arbete.

3. Komplettering av projektets kunskapsmaterial

För att inkludera fler grupper och kunna tillhandahålla en bredare och mer komplex bild av självskadebeteende. Grupper med självskadebeteende som hade kunnat vara förtjänstfullt att samla och sprida kunskap om är t.ex. äldre personer, personer med någon form av autism och/eller lägre teoretisk begåvning, personer inom kriminalvården, personer med trauma från krig, flykt och tortyr, hbtq-personer m.m.

Normkritisk referensgrupp

I november 2015 samlades ett antal personer med kunskap om normkritiskt arbete för att diskutera ett upplägg. Referensgruppen var initialt liten eftersom flera tillfrågade hade svårt att hitta tid till sitt deltagande. I efterhand kan konstateras att gruppens kompetens i första hand låg inom normkritik och i varierande grad inom självskadebeteende som kunskapsfält. Det framstod för gruppen som möjligt och rimligt att rikta arbetet mot normkritisk läsning och utveckling av projektets material samt metodutveckling för normkritiska förhållningssätt i vården.

Medlemmar i Nationella Självskadeprojektets normkritiska referensgrupp 2016:

- Lisa Cederlund, projektledare, Nationella Självskadeprojektets Södra nod
- Reid Lantto, psykologstudent och forskarassistent, Finjagården
- Anna Johansson, etnolog, Umeå universitet
- Irja Forsman, SHEDO
- Amelie Roof, SHEDO
- Marek Lakatos, Fryshuset
- Anke Samulowitz, Tina Andersson och Kristin Eliasson, Kunskapscentrum för Jämlik Vård i Västragötalandsregionen

Hemsidan och webbutbildningen

Hemsidan stod ut som en rimlig första uppgift särskilt då det vid tidpunkten var osäkert huruvida projektets skulle få fortsatt finansiering för 2016. Arbetet med hemsidan sågs som alternativ för en punktinsats ifall ett längre engagemang inte var möjligt. Det var också lämpligt eftersom arbetet med att bygga en ny hemsida nyligen påbörjats. En del av hemsidan är den relativt omfattande webbutbildning som används av medarbetare inom vård och omsorg i hela Sverige.

Hemsidan och webbutbildningen undersöktes utifrån följande frågor:

- Vem är hemsidan/webbutbildningen gjord för?
- Vad ger de?
- Vad hamnar i fokus, vad hamnar utanför?
- Vad är det för bild av självskadebeteende som ges?
- Vad är det för bild av den som självskadar som ges?
- Vilka eventuella stereotyper/normer/ideal av personer och personers beteende förekommer?
- Vilka bilder av makt/relationer mellan patient, behandlare, närstående och kollegor förekommer?
- Vad är det för person som behandlar?

Resultatet av läsningen sammanställdes skriftligt av referensgruppsmedlemmarna enskilt under januari 2016 och bearbetades av referensgruppen under en workshop i mars 2016. Synpunkter och möjliga åtgärder kategoriserades utifrån olika rubriker. Dokumentationen har till viss del använts i utveckling av den nya hemsidan men många av förbättringsåtgärderna återstår att genomföra. Eftersom åtgärderna gällt förändringar av material/texter framställda av experter inom självskadebeteende har referensgruppen eftersträvat ett samförstånd kring att göra ändringar istället för att gripa in i andras texter.

Efter samtal med projektets styrgrupp under våren 2016 konstaterades att det visserligen är relevant med ett större intresse om webbutbildningen men då det är ett större arbete som involverar många så behövs planering och resurser för att genomföra det. En sådan ombearbetning kan ske tidigast under 2017. För att ge utrymme till normkritiska inspel till webbutbildningen innan dess enades styrgruppen om att låta referensgruppens kommentarer och frågor stå "vid sidan av" i form av rutor eller liknande, där man kan ta del av detta som ett frivilligt komplement.

Metodutveckling och metodmaterial

Under maj och juni 2016 diskuterades olika alternativ för att sprida normkritiska förhållningssätt till vårdpersonal. Under en workshop i Göteborg tittade referensgruppen på olika material som idag finns tillgängliga, däribland Kunskapscentrum för Jämlik Vård (KVJ) i Västragötalandsregionens material *Normspelet*. Även Psykiatri Skånes *Spelar roll* har nämnts som ett gott alternativ. Sådana spel syftar till att väcka frågor och diskussion i ett arbetslag om vad som är normalt, vad man har för fördomar och varför man behandlar personer olika beroende på kön, utseende, etnicitet etc.

Metodkunskap kring arbete med normer är väl utvecklat hos organisationer som jobbar med utsatta eller sårbara grupper. Som exempel kan nämnas RFSL Ungdoms *Bryt! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet* (2011) och MUCF:s *Öppna verksamheten* (2011). Normkritisk pedagogik, som ligger till grund för dessa material, går att läsa mer om i

Normkritisk pedagogik: makt, lärande och strategier för förändring av Janne Bromseth och Frida Darj (2010). Idag rekommenderas normkritik som metod i jämställdhets- och mångfaldsarbete av myndigheter såsom Socialstyrelsen och Skolverket istället för det tidigare mer vanligt förekommande toleranspedagogiska angreppssättet. Normkritik sätter till skillnad från toleranspedagogik ljuset på makt, normalitet och upprätthållandet av skillnad istället för att uppmuntra igenkänning och tolerans av "de andra". Socialstyrelsens metodmaterial för systematiskt arbete med bemötande och jämlik vård heter *Att mötas i hälso-och sjukvård* (2015) och går att ladda ner från nätet.

Nationella Självskadeprojektet kan sprida kunskap om normkritik framöver genom att antingen förmedla redan befintliga material, t.ex. de ovan nämnda från välrenommerade organisationer, eller utveckla ett eget material i form av film/broschyr som knyter an till projektets kunskapsmaterial.

Komplettering av projektets kunskapsmaterial

Arbetet med att komplettera projektets kunskapsmaterial bygger på antagandet att det idag finns en dominerande bild om *vem* som självskadar och *vem* vi således utvecklat förklaringsmodeller, hjälp och stöd för. Initialt var också förhoppningarna på projektet att utveckla kunskap och vårdinsatser för

att hjälpa unga tjejer. Att det finns personer med självskadebeteende i fler grupper och sammanhang är känt och vidare undersökningar skulle utröna huruvida befintliga förklaringsmodeller och material är tillämpliga i fler sammanhang såsom HVB-hem, kriminalvården och LSS-verksamheter.

